Epler – sorter og økologisk dyrking

– erfaringer fra Telemark

Tekst: Olav Jønsi

Foto: Svein Ø. Solberg

- **De nye norske skurvresistente sortene er svært lovende**
- **Poding på sterkvoksende grunnstammer gir bra resultat ved svak gjødsling**
- **Kobbersprøyting er ikke tillatt og heller ikke nødvendig**

Eplehøsten 2005 bar preg av at det på forsommeren falt mye regn. Alt regnet førte til to store problemer. Først og fremst ga det fuktige været gode forhold for skurv. I de 15 åra jeg har drevet med biologisk-dynamisk fruktproduksjon kan jeg ikke minnes større skurvproblemer enn i fjor.

Mine notater viser at det fra begynnelsen av mai og fram til St. Hans, som er perioden med sporekasting fra fjorårets skurv, var det kun unntaksvis oppholdsvær. Det store smittepresset førte til at jeg fant skurv både på Åkerø og Aroma, og skurvsvake sorter som Gravenstein ble kun høstet til pressing.

Skurvskadene førte til et annet problem. En liten gruppe la ned en stor innsats for å tillate bruk av kobberpreparater i økologisk fruktdyrking. Å lempe på regelverket etter som ulike problemer dukker opp har jeg liten sans for. Det er skadelig for omdømmet til økologisk landbruk.

Må tåle motgang

Vi som driver økologisk jordbruk må tåle litt motgang. Vi kan ikke forvente å ha 100 prosent uttelling hvert år. Vi får mer tilskudd og høyere pris for våre produkter nettopp pga. at usikkerhetsmomentet er større i økologisk produksjon enn i konvensjonelt jordbruk.

For meg og andre med etablerte økologiske hager ville selvsagt sprøyting med kobber ført til større andel førstesortering og økonomisk gevinst. Men jeg er redd gleden ville blitt kortvarig, fordi jeg tviler på om forbrukerne ville fortsette å kjøpe økologisk frukt til en høyere pris når de ble klar over at vi tok i bruk kobbermidler, hvilke er et av de mest brutale soppmidlene som blir brukt i konvensjonell fruktdyrking. Det er viktig at vi tar forbrukerne på alvor og leverer den kvaliteten de er villige til å betale for.

Heldigvis brukte landbruksmyndighetene sunn fornuft og sa nei til bruk av kobberpreparater og ja til fortsatt økologisk fruktdyrking. Jeg håper for næringas troverdighet at den saken får hvile i fred.

Nye sorter

En positiv erfaring skurvåret 2005 var Johannes Øydvin sine nye eplesorter Katinka, Ingelin, Bente og Katrina. De er alle såkalte skurvresistente sorter fordi de har arvet egenskaper fra et amerikansk villeple, Malus Floribunda, som er svært sterkt mot skurv. Det bør sies at det ikke er brukt genmanipulerende metoder for å lage disse sortene. Det er gjort på den naturlige måten, med pollen fra sorter man ønsker å overføre egenskaper fra.

Johannes Øydvin har jobbet på NLH med dette i over 20 år. Flere tusen sorter har blitt krysset fram, hvorfra 8–10 krysninger har blitt plukket ut som smaksmessig gode nok til å satses videre på. For oss som driver økologisk fruktdyrking er det verdifullt å slippe skurv.

God smak

Når det blir lagt så stor vekt på en egenskap, som skurvresistens i dette tilfellet, kan det gå utover andre kriterier, som for eksempel smak. Eplekundene var overraskende begeistra for de nye sortene. I 2005 leverte jeg Katinka til både Helios, Økologisk skolefrukt og Coop. Grossistene ga ubetinga positive tilbakemeldinger. De samme erfaringer gjorde jeg i forbindelse med gårdsutsalget. Mange som hadde kjøpt en eske Katinka, Ingelin eller Katrina kom igjen og ville ha mer.

Johannes Øydvin. Foto: NRK

Jeg er dessuten av den mening at smaken på eplet blir merkbart påvirka av hvor mye nitrogen som er tilgjengelig. For stort nitrogenopptak har en klar negativ innvirkning på smaken. Dette gjelder selv om nitrogenet kommer fra husdyrgjødsel eller grasavklipp med mye kløver.

Sterktvoksende grunnstammer

Jeg har valgt å pode de nye sortene på forholdsvis sterktvoksende grunnstammer; Antonovka. Epletrærne får da god nok tilvekst uten tilført gjødsel, plantet rett i grasplen. Antonovka er en russisk grunnstamme med pælerot, så den trenger ikke støtte. Den er svært frostherdig og vokser temmelig kraftig som ung, men roer seg ned når treet blir større. Passende planteavstand for epletrær på Antonovka er 2,5–3 m, noe som sparer store anleggskostnader.

Jeg mener man bør tenke nøye gjennom konsekvensene før man anlegger en økologisk frukthage etter konvensjonelt plantesystem; tettplanting på svake grunnstammer med oppbinding og behov for tilførsel av gjødsel. Det er kostbart å anlegge og arbeidskrevende med reinhold av ugras og gjødsling. Når innsatsfaktorene er store kreves også årlig stor uttelling. Det gjør produksjonen mindre robust

og man har større behov for effektive tiltak mot skadegjørere.

Det kan virke som jo mer dyrkningsmetoden ligner konvensjonell, desto sterkere melder behovet seg for konvensjonelle plantevernmidler. Sortene Katinka, Ingelin, Bente og Katrina gikk altså fri for skurv, selv uten spesielle tiltak i alt regnet i fjor.

Erfaringer med sortene

Katinka

Eplet er høstemodent fra ca 1. september. Treet blomstrer over en lang tidsperiode som gjør det til en god bestøvningssort, men eplene modnes av samme grunn ujevnt og må høstes i flere omganger. I fjor høstet jeg 1., 4. og 8. september. Katinka er et stort, litt kantete eple som Gravenstein. Det er gulgrønt med rød dekkfarge. Ved gode lysforhold er 60–80 prosent rødt. Eplet er sprøtt og saftig, smaken ligner Gravenstein, men er litt mindre syrlig. Katinka er et typisk tidligeple som smaksmessig er på topp rett etter høsting. Det tåler ikke noe særlig mer enn tre ukers lagring.

Ingelin

er et stort jevnt eple. Ved god utvikling har nesten hele eplet rød dekkfarge. Ingelin har i seg arveegenskaper fra James Grieve og Summerred. Smaken er søt og aromatisk, og noe mindre syrlig enn Katinka. Det ligner på Summerred ved at det blir søtere ved lagring og kan lagres til ut i desember. I 2005 høsta jeg Ingelin 13. september. Det er viktig å passe på høstetidspunkt da det kan drysse hvis det bli hengende for lenge. Ingelin er veldig iøynefallende p.g.a. den røde dekkfargen og det falt i smak hos kundene.

Bente

er en annen sort fra Øydvin. Den kan ikke anbefales å plantes for salgsproduksjon. Den har for små epler og liten holdbarhet. Derimot burde den være midt i blinken for små privathager der man spiser epler rett fra treet. Får denne sorten henge på treet til den er moden, er det vanskelig å finne noe sprøere og saftigere eple. Kjempesmak som nyhøsta, men den kan ikke lagres. Bente er moden litt seinere enn Katinka.

Katrina

er den seineste av Øydvinsortene. Den har egenskaper fra bl.a. Ingrid Marie og Cox Orange. Den bør henge på trærne så lenge som mulig. Den har godt av et par frostnetter. I fjor høsta jeg 18. oktober. Katrina er et typisk lagringseple som ikke er spiselig uten en tid på lager. Frukten er gulgrønn med mørk rød dekkfarge. Den har middels store, litt flattrykte epler som lett får en del korkdannelse rundt stilken, noe som ser ut til å være en sortsegenskap. Fram til midten av desember er Katrina veldig hard og lite aromatisk, men tar man den inn i romtemperatur 3–4 dager i siste halvdel av desember, slipper den noe av fastheten, og får en aroma som minner om opphavet, Cox Orange. Når Katrina får henge på til det er høsteklart, og får den nødvendige tid på lager er det et meget aromatisk eple fra litt før jul og utover vinteren.

Oppsummering

Hvis noen mistenker meg for å være begeistra for de nye norske skurvresistente sortene, har de aldeles rett. Sammen med god planlegging av plantesystem og grunnstammer gjør disse sortene det fullt ut mulig å produsere økologiske epler av god kvalitet selv i skurvår som 2005.

Mer informasjon

Røen, D. 2002. Sortsval i økologisk epledyrking. I: H. Mundal (red.). Plantemøtet Vestlandet, Grønn forskning 06/2002:82-86 – Se også Frø og Formering 5 D.

Økofrukt DA: www.okofrukt.no eller tlf. 35 95 73 08

Deler av denne informasjonen er tidlige gjengitt i Grobladet

Sist oppdatert 25. oktober 2006

Nasjonalt Pilotprosjekt for Økologisk Formeringsmateriale

Tema 1 – Engfrø
Tema 2 – Såkorn
Tema 3 – Settepotet
Tema 4 – Grønnsaker og urter
Tema 5 – Frukt og bær
Tema 6 – Generelt om frø

Last ned fra www.agropub.no eller www.grontfagsenter.no/of

Utgitt med støtte fra Statens Landbruksforvaltning